

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ
ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ. — ΠΟΛΙΤΙΚΗ.

Ιστορικὴ ἔποψις τῆς Μεσογείου.

Μετὰ πολλὰς ἀμφισβητήσεις, κατέστη ὡδη σχεδὸν βέβαιον ὅτι ὁ πρῶτος ἐπὶ τῶν ιστορικῶν μας χρόνων διαυγάσας πολιτισμὸς ἀνέτειλεν εἰς τὰς Ἰνδίας, καὶ ὅτι οἱ θεωρήσαντες ἀρχαιότερον αὐτοῦ τὸν Αἴγυπτιακὸν ἡπατήθησαν, ἐκλαβόντες Ἰνγατέρα ἀντὶ μητρός. Τὸ εὔγαιον τῶν πέραν τοῦ Γάγγου τόπων, ἡ τῶν ἐθνῶν ἐκεῖθεν καταγωγὴ καὶ ἡ ῥοπὴ τῆς ιστορικῆς παραδόσεως ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, τὰ πάντα ἀναδεικνύουσι τὴν χερσόνησον ἐκείνην ὡς ἐστίαν τοῦ γεραιτέρου γνωστοῦ πολιτισμοῦ τὴν γνώμην δὲ ταύτην ἐνισχύουσιν δχι μόνον ὑλικὰ τεκμήρια, οἷα τὰ ἐρείπια τοῦ Μααβαλιπουράμου καὶ αἱ κρύπται τῆς Ἐλλόρης (1)

(1) Ἡ Ἐλλόρη καὶ τὸ Μααβαλιπουράμον εἶναι δύο χώρα τῆς Ἰνδικᾶς, τὸ μὲν κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τοῦ Βασιλείου τοῦ Δεκκάνου, τὸ δὲ εἰς τὴν τοπαρχίαν τοῦ Μαδράσου, πλησίον τῆς Σαδράσης κείμενον. Εἰς Μααβαλιπουράμον θαυμάζονται εἰσέτι πολλὰ ἔργα τῆς Ἰνδικῆς γλυπτικῆς, καὶ ἰδίως ἔξ ναοὶ περιεργότατοι διά τε τὰ ἀνάγλυφα, τὰ ὅποια περιέχουσι καὶ τὴν ὑλην ἀφ' ἣς κατεσκευάσθησαν. Πλησίον τῆς Ἐλλόρης ἀπαντῶνται ἴκανοὶ ναοὶ κατεσκευασμένοι ἐντὸς σπλάγχνων ὄρους κοκκίτου λίθου, καὶ

ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀναργέστατοι ἀποδείξεις, τὰς ὅποιας παρήγαγον ἦτε πολυμάθεια καὶ ὁ ζῆλος τοῦ Κολεβρούκου καὶ τοῦ Οὐδιλιάμου Ἰωνᾶ.

’Αλλ’ ἔὰν ἔναι τὸ δημόσιον νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν Ἰνδικὴν τὸν πρῶτον τοῦ ἀνθρωπίγου γένους πολιτισμὸν, δυσκολώτατον εἶναι νὰ ἐξακριβώσωμεν τὰ ὅρια μέχρι τῶν ὅποιων ἔφθασεν ἡ κοινωνικὴ, ἡ ἡθικὴ, ἡ βιομηχανικὴ πρόοδός του. Τοῦ ἀνερμηνεύτου τούτου ζητήματος σκοπὸν δὲν ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν εἰμὴ ἐν καὶ μόνον κεφάλαιον, τὸ ἔξῆς ἡ τοσούτων πραγμάτων διδάσκαλος Ἰνδικὴ, ἐχρημάτισεν ἀρά γε καὶ τῆς ναυτιλίας ἡ διδάσκαλος; : Εἰς αὐτὴν ἀρά γε ὀφείλονται τῆς τέχνης ταύτης τὰ στοιχεῖα, ἡ πρόοδος καὶ ἡ τολμηρὰ καὶ νοήμων ἀσκησις; ἀδιστάκτως ἀπαντῶμεν ὅχι. ”Οχι, ἡ ναυτιλία δὲν εἶναι ἔφεύρημα τῶν Ἰνδιῶν, ἀλλὰ καὶ ἐγεννήθη καὶ διέπρεψε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὴν Μεσόγειον. Εἰς τούτου ἐρχόμεθα τὴν διὰ Βραχέων ἀπόδειξιν.

’Η ναυτιλία ἐχρημάτισεν ἀναμφιβόλως μία τῶν φοβερώτερων ἐπιχειρήσεων τοῦ ἀνθρώπου. ’Ριπτόμενος αὐτὸς εἰς τὰ πελάγη καὶ εἰς τοὺς ἀνέμους παρεδίδετο εἰς μοῖραν ἀδηλον καὶ ἐπάλαιεν οὕτως εἰπεῖν πρὸς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ. ”Οθεν φυσικὸν ἥτο πρὶν ἡ διακυβεύση, νὰ ἐκλέξῃ τὸ καταλληλότερον πρὸς τὴν δοκιμασίαν του χωρίον, νὰ ψηλαφήσῃ, νὰ χρονοτριβήσῃ, νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τῶν περιστάσεων. Εἰς τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν οὐδέν τι ἐνεθύρμυνεν αὐτὸν πρὸς τοιοῦτον τόλμημα, διότι ἐκτὸς ὀλίγων τινων δυτικῶς παρακειμένων γαιῶν, ἡ θάλασσα αὐτῇ εἶναι ἀπέραντος, ἡ δὲ τάξις τῶν ἀνέμων, ἡ σήμερον θεωρουμένη ως ἐν τῶν πλεονεκτημάτων τῆς μακαρίας ἐκείνης ζώνης, ἐπὶ πολὺν χρόνον ηὔξανε τοὺς κινδύνους καὶ τὰ προσκόμματα τῆς θαλασσοπλοΐας. Τῷοντι, ἐπειδὴ οἱ ἐτησίαι τοῦ Ἰνδικοῦ Ωκεανοῦ ἐπνεον ἐπὶ εξ μῆ-

---

ὑπερέχοντες κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν τοῦ ἔργου ἐντέλειαν πάντα τὰ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ εἴδους Ἰνδικὰ μυημένα.

(Σημ. τοῦ Μεταφρ.)

νας ἀπὸ βορρᾶ, καὶ ἐπὶ ἄλλους ἕξ ἀπὸ μεσημβρίας, ὁ ναυτίλος ἥτο εἰς τὴν ἀνάγκην ἢ νὰ δεσμεύεται εἰς τὴν ἀκτὴν ἀπὸ τὸν ἄνεμον τῆς θαλάσσης, ἢ νὰ φέρεται εἰς τὸ πέλαγος ἀπὸ τὸν ἄνεμον τῆς ξηρᾶς, καὶ οὕτως ἡ περιοδικὴ σταθερότης τῶν ἀνέμων κωλύουσα τὴν ἀναχώρησιν ἢ καθιστῶσα ἐπικίνδυνον τὴν ἐπάνοδον ἐνέβαλλεν εἰς ἀμηχανίαν τοὺς ἀποπειρωμένους τὸν πλοῦν. Προσθετέον δὲ καὶ τὸν διηνεκῆ κλύδωνα τὸν ὑπὸ τῆς παλιρροίας εἰς τὰ ὕδατα τῶν παραλίων προξενούμενον, καὶ θέλομεν ἐννοήσει ὅπόσας δυσκολίας ἢ ἀρχέγονος ναυτιλία ἔμελλε νὰ ἀπαντήσῃ ἐν τῇ Ἰνδικῇ θαλάσσῃ.

Ἄπαντα τὰ κωλύματα ταῦτα ἐκλείπουσιν ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἥτις παραβαλλομένη πρὸς τὸν Ὀκεανὸν εἶναι λίμνη πλήθουσα νήσων ὁπουδήποτε στρέψῃ ἐκεῖ ὁ ναύτης τὴν πρώραν τον, εἶναι βέβαιος ὅτι θέλει προσορμισθῆ μετ' ὀλίγον εἰς φιλόξενον γῆν· τὰ κολπώματα τῶν παραλίων της περιλαμβάνουσιν εὐφυεςάτους λιμένας καὶ ὅρμους, οἱ ἄνεμοι εἶναι ἡμεροι, ἀνώμαλοι καὶ πολλάκις, κατὰ τὸ ἔαρ, ἀποροῦντες τοὺς βλέπομεν σρεφομένους μὲ τὸν ἥλιον. Ἡ θύελλα ἐνσκήπτει μὲν ἐνίστε εἰς τὴν δεξαμενὴν ταύτην, ἀλλὰ τυχὸν παρέρχεται αἱ παλιρροίαι εἶναι μικραὶ καὶ ἐκ τούτου ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης ἀκλυδώνιστος, ὥστε ἡ ἀμοιβαία ρόπη τῶν ῥευμάτων δὲν δυσκολεύει ποτὲ τὴν εἴσοδον ἥ τὴν ἔξοδον τῶν λιμένων· τέλος αἱ περιβρεχόμεναι ὑπὸ τῆς θαλάσσης ταύτης χῶραι διατελοῦσι φίλτατοι τοῦ Οὐρανοῦ καὶ διανγάζονται ὑπὸ τῶν μαλακωτέρων τοῦ ἥλιου ἀκτίνων. Ἡ Ἑλλὰς, ἡ Αἴγυπτος, ἡ μικρὰ Ἀσία, ἡ Συρία, ἡ Ἰταλία, ἡ Νομηδία, ἡ Ἰσπανία, ἡ μεσημβρινὴ Γαλλία ἐκάλεσαν ἀνέκαθεν τὸν ἄνθρωπον νὰ κατοικήσῃ περὶ τὴν πλουσίαν ταύτην καὶ πραεῖαν λίμνην καὶ νὰ μορφώσῃ κύκλῳ αὐτῆς πολλὰς εὐδαίμονας γεννεάς. Ἐντεῦθεν δὲ συνέβη ὅτι τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, παροτρυνόμενον ἀφ' ἐνὸς ὑπὸ ἐλπίδων βεβαιοτέρων, καὶ ἐμψυχούμενον ἀφ' ἑτέρου διὰ τὸ μετριώτερον τῶν κινδύνων, ἐπρεπε νὰ γεννηθῆ εἰς τὴν Μεσόγειον μᾶλλον ἥ εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὀκεανὸν καὶ ὅτι εἰς

τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κόσμου μᾶλλον ἢ ἀλλοῦ που ἔπρεπε νὰ βλασήσῃ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ἀνάγκη τῶν διανοητικῶν καὶ φυσικῶν ἀνταλλαγῶν ἡ γεννήσασα τοὺς πρώτους ἐμπόρους καὶ ναυτίλους.

Ἡ δὲ εἰκασία αὕτη, δικαιολογουμένη ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς θαλάσσης ταύτης, λαμβάνει καὶ ἄλλην ἐκ περισσοῦ βεβαίωσιν, τὴν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως ἐνῷ οὐδὲν τῶν ἀρχαίων Ἰνδικῶν μνημείων μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξίν ναυτικῆς τέχνης ἀξίας τοιούτου ὄντος, οἱ ἀρχαιότεροι ἱερογλυφικοὶ τοῖχοι τῆς Αἰγύπτου εἰκονίζουσι διαφόρους τρόπους ναυτικῆς κατασκευῆς, ναυμαχίας, ἐμβολὰς [abordages] σιτοπομπείας καὶ ὀλοκλήρους στόλους. Τὰ ὑπόγεια τοῦ Βιβάν-Ἐλ-Μολούκ, (1) τὸ ὑπόσυλον τοῦ Καρνάκ, ὁ ἵπποδρομος τοῦ Μεδινέτ-Ἄβοῦ, τὸ Μεμνόνειον, οἱ ναοὶ τοῦ Ἐσνὲ [τῆς Λατοπόλεως], τοῦ Ὁμβου καὶ τοῦ Ἐβσαμβούλ, διατηροῦσιν ἅπαντες ἐπὶ τῶν ὁρθίων εἰσέτι τοίχων αὐτῶν τὴν ἀπόδεξιν τῆς ἐγγλύφου ταύτης μαρτυρίας. Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Αἰγύπτου χρόνων καὶ ἐπὶ αὐτῶν τῶν μυθολογικῶν, ἡ ναυτιλία ἀναφαίνεται ὡς τέχνη ὑπάρχουσα καὶ συνίθης Βραδύτερον δὲ μετέχει τῆς ναυτικῆς ταύτης κινήσεως καὶ ἡ Ἰουδαία, ἡ ὄπλισασα ἐπὶ Σολομῶντος στόλους τῶν ὅποιών τὸ ὄνομα ἔμειν' ἔνδοξον εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀλλὰ παρόλα τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὰ κράτη, ἐπικρατέστερον εἰς τὴν θάλασσαν ὑπῆρξεν ἡ Φοινίκη, ἥτις φυσικῶς μὲν θεωρούμένη δὲν ἦτον εἰμὴ ἄγονος ταινία γῆς τριῶν λευγῶν πλάτους ἐπὶ τεσσαράκοντα μήκους, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αιβάνου ὄρους, ἀλλὰ λόγῳ ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας, ἥτο δύναμις κραταιοτάτη. Ἐνῷ πέριξ αὐτῆς οἱ Ἐβραϊκοί, οἱ Ἑλληνικοί καὶ οἱ Αἰγυπτιακοί λαοὶ ἔζων βίον θεωρητικὸν, βίον θρησκευτικὸν, βίον τῶν τεχνῶν, ἡ Φοινίκη

(1) Οὕτως ὀνομάζουσιν οἱ σημερινοὶ τῆς Αἰγύπτου κάτοικοι τὴν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τοῦ Νείλου ἄγονον κοιλάδα ἐν ᾧ σώζονται τὰ μνήματα τῶν Βασιλέων τῆς 18, 19 καὶ 20. δυναστείας. Σημ. τοῦ M.

κατεγίνετο ἐπιμόνως εἰς τὴν ὑλικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, καὶ ἀφιεμένη εἰς τοὺς ἄλλους τὸ ἔργον τοῦ λεπιδοπτέρου τοῦ ἐπικαθημένου εἰς τὰ ἄνθη μόνον διὰ νὰ ἀποσείσῃ τὴν δρόσον αὐτῶν, ἐμιμεῖτο τὴν μέλισσαν ἥτις συλλέγουσα τὸν χυλὸν αὐτῶν τὸν μεταβάλλει εἰς γλυκύτατον μέλι. Οὕτω λοιπὸν ἔκπαλαι διεκρίθησαν αἱ δύο μεγάλαι κοινωνικαὶ τάξεις, τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ βιομηχάνου, καὶ ἔκτοτε παρατηροῦμεν ὅτι οἱ κατεχόμενοι ὑπὸ τῶν λογισμῶν γηγένους συμφέροντος λαοὶ δυσκόλως ἡ ἐμπαρόδῳ μόνον προσηλώνονται εἰς τὰς θεωρητικὰς ἰδέας, διότι οἱ Ἰουδαῖοι λ. χ. ἐθεώρουν τοὺς Φοίνικας ώς ἀσεβεῖς, ώς ιεροσύλους, ώς νιὸν τοῦ Χαναᾶν, καθὼς τοὺς ὄνομάζει ἡ Γραφή. Ἡ θεοσοφία εἶναι προϊὸν τῆς διανοητικῆς ὑπάρξεως, ὁ πρακτικὸς βίος τὴν δαμάζει καὶ τὴν ἀφανίζει ὅταν ἡ ψυχὴ δεσπόζῃ ἀπρακτεῖ τὸ σῶμα, καὶ τ' ἀνάπαλιν ὅταν ὑπερέχῃ τὸ σῶμα, ἡ ψυχὴ συστέλλεται καὶ στερεῖται τὰς θεέας αὐτῆς ἰδιότητας. Ἡ στενὴ ἔνωσις καὶ πλήρης ἀρμονία τῶν δύο τούτων δυνάμεων, εἶναι τὸ λαμπρὸν πρόβλημα τοῦ ὅποίου ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ τὴν λύσιν ἐν μέσῳ τῆς λεπτότητος τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νοός.

Τὸ βέβαιον, κατὰ τὰ φαινόμενα, εἶναι ὅτι καὶ εἰς τὴν μεγαλητέραν ἀκμήν της ἡ Φοίνικη ἡγωνίζετο νὰ ἀποκρύπτῃ ἐπιμελῶς τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας καὶ ναυτιλίας της, καὶ εἶναι πασίδηλον ὅτι ὁ παρ' αὐτῇ ἐν χρήσει τρόπος τοῦ χρωματισμοῦ τῆς Τυρίας πορφύρας ἔμεινεν ἀγνωστὸς εἰς τοὺς παλαιοὺς, καὶ ὅτι καμμία λεπτομερὴς περιγραφὴ δὲν ἐμαρτύρησε τὰς πολυπληθεῖς ἀνακαλίψεις τῶν νυντικῶν της. Καὶ ὅμως, ἔκτὸς τῆς Τύρου καὶ Σιδῶνος, πόλεων τοσούτων περιφήμων καὶ ὀλβίων, ἡ Φοίνικη ἐσπειρεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ἀποικίας αἴτινες κατὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ κατὰ τὴν δύναμιν ὑπερέβησαν μετ' οὐ πολὺ τὴν μητρόπολιν των τοιαῦται ἥσαν ἡ Ταρτησσὸς, τὰ Γάδειρα, ἡ Καρτητία, ἡ Ἰθάκη, τὸ Ἀδρούμητον καὶ πρὸ πάντων ἡ Καρχηδῶν ἥτις ἔμελλεν εἰς τὸ μετὰ ταῦτα γὰ ἀναδείξῃ ἔαυτὴν τοσοῦτον λαμπρὰν καὶ περίβλεπτον.

Οὕτω λοιπὸν οἱ Φοίνικες, ἢ οἱ ἄποικοί των ἐπεσκέφθησαν ὅλην τὴν Μεσόγειον, διεκινδύνευσεν μάλιστα μὲ τοὺς σόλους τῶν κυβερνωμένους ὑπὸ τοῦ Ἀμίλκωνος καὶ Ἀννωνος, πέραν τῶν στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους, πέραν δηλαδὴ τῶν ὁρίων τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ προσῆλθον εἰς τὰς χώρας ὅπου συνελέγετο τὸ ἥλεκτρον. Οὐδεὶς τῶν τῆς Ἰσπανίας καὶ Ἰταλίας λιμένων διέφυγε τὴν πρώταν τῶν τολμηρῶν τῶν πλοίων, ὃ δὲ Ἡρένος βεβαιοῖ ὅτι ἐπεσκέφθησαν εἰς τὴν Γαλατίαν τὴν ἀρχαίαν Δακυδῶνα ἀφ' ἣς οἱ Φωκαεῖς ἔμελλον μετέπειτα νὰ ἐγείρωσι τὴν Μασσαλίαν. Τὸ σκῆπτρον τῆς Μεσογείου ἀνήκεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὴν Σιδῶνα, τὴν Τύρον καὶ τὴν Καρχηδόνα, αἵτινες ὅμως ἄνασσαι ζηλότυποι καὶ πολυάσχολοι, δὲν ἐνεπιστεύθησαν εἰς κανένα τὰ μυστήρια τῶν ἀνακαλύψεων τῶν καὶ τὰς πηγὰς τῶν θερμῶν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ἔξηγεῖται πῶς, ἐνῷ ἡ Φοινίκη διέτρεξε στάδιον λαμπρὸν, τὸ στάδιον τοῦτο ἔμεινεν ἀμινημόνευτον ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Χώρα ἐνεργὸς, δὲν εἶχεν αὕτη μήτε θέλησιν, μήτε καιρὸν νὰ διηγηθῇ ὅστα ἔπραξεν, καὶ ἵσως μάλιστα ως ἔξ αὐτῆς πρέπει νὰ θεωρήσωμεν καταγόμενον τὸ ἡμέτερον ἀγγλικὸν ἀξιωμα· “ὅ καιρὸς ἀργυρίου ἀντάξιος.” Πολλάκις τῷοντι οἱ ἐργατικοὶ λαοὶ στεροῦνται ιστοριογράφων.

**Ἄσ μᾶς ἐπιτραπῆ δὲ ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσωμεν ἐν παρόδῳ πόσον ὁ χαρακτὴρ τῶν νεωτέρων Ἰουδαίων προσεγγίζει, ως πρὸς τὴν ἐμπορικὴν δεξιότητα εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν Φοινίκων, ὅποιον μᾶς τὸν παρασταίνει ἡ ἱστορία· ὅμοιοις καὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν μεγάλην σεμιτικὴν οἰκογένειαν, ἐπομένως συγγενεῖς κατὰ τὴν καταγωγὴν οἱ δύο οὗτοι λαοὶ ἀναγκαῖως ἔπρεπε νὰ συμφυρθῶσι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διασπορᾶς. Τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα δὲν ἦτο μηδὲ νὰ ἦναι ἥδυνατο τὸ συστατικὸν στοιχεῖον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολιτισμοῦ ὅποιον τὸν διενοήθη καὶ ἐνομοθέτησεν ὁ Μωϋσῆς, οὐδὲ ἥθελεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀποδιώξει μετ' ἀτιμίας τοὺς πωλητὰς ἀπὸ τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ, ἀν ὁ λαὸς τῆς Ἰουδαίας ἦτο λαὸς ἐμπόρων. Η Ἐβραϊκὴ εὐφυΐα, πλήρης*

ῦψους καὶ ποιήσεως δυσκόλως ἥδυνατο κατὰ τὰς ἐνδόξους αὐτῆς ἡμέρας, νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ μικρὰ βουλεύματα τοῦ γηίνου συμφέροντος· ἀλλ’ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς παρακμῆς εἶχεν ἄλλως τὸ πρᾶγμα, ἐπῆλθον τότε αἱ ἀνάγκαι βίου ἐλεεινοῦ καὶ τότε ἐπομένως τὸ φοινικικὸν στοιχεῖον κατίσχυσε τοῦ Ἐβραϊκοῦ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τοὺς διασπαρέντας Ἰουδαίους ὅποίους τοὺς ἤδαμεν πρὸ τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰώνος, φυλὴν, δηλαδὴ, τραπεζιτῶν, τοκογλύφων καὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ δανειστῶν. Προσθετέον ὅτι ὑπὸ τὴν ἐποφίν ταύτην θεωρούμενοι οἱ νιὸι τοῦ Ἰσραὴλ, οἱ ἔξοριστοι αὐτοὶ τῆς Συριακῆς παραλίας δὲν ἔξηχρειώθησαν, ἀλλὰ φυλάξαντες τὴν προπατορικὴν αὐτῶν ἀρετὴν διέμεινον, ως ἐκεῖνοι, οἱ πρῶτοι ἔμποροι τοῦ κόσμου.

Ἐνῷ δὲ ἡ Φοινίκη ἐμόρφωνε τοιουτορόπως τὴν ἐυπορικὴν ναυτιλίαν, ἡ Ἐλλὰς ἐγκυμώνει ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου ἐμβρυον ναυτικοῦ πολεμικοῦ καὶ ἐπεμπεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Τρωάδος στόλους τοὺς ὑμνηθέντας ἀπὸ τὸν "Ομηρον. Διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις ὅποια ἥσαν τὰ πλοῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τὰς ῥαψῳδίας τοῦ ποιητοῦ, τὴν περιγραφὴν τοῦ περίπλου αὐτῶν ἀπὸ νήσου εἰς νήσον, ἀπὸ ἀκρωτηρίου εἰς ἀκρωτήριον, ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα· ὅπόσην φρίκην προξενοῦσιν οἱ ἄνεμοι εἰς τοὺς ναυτίλους ἐκείνους! ἀν ἐπιμείνονταν πνέοντες μέ τινα δύναμιν, τὰ Ἐλληνικὰ σκαφίδια θέλουν διαμείνει ὄλόκληρον ἐνιαυτὸν εἰς Αὔλιδα, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διὰ νὰ ἐμπνεύσωσιν θάρρος εἰς τὸν δεισιδαιμονῶντα στόλον, θέλουν ἀναγκασθῆναί θα θυσιάσωσι νέαν κόρην, ἀνένοχον παντάπασι τῆς ἀργοπορίας ταύτης! Τὰ πάντα ἥσαν τότε μεστὰ κινδύνων εἰς τοὺς πλέοντας, τὰ πάντα μυστηριώδη· αἱ φάραγκες ὑλακτοῦσι, αἱ σύρτεις βρυχῶνται, οἱ σκόπελοι λαμβάνουν μορφὴν σειρήνων, αἴτινες συμφύλλουσαι μὲ τὴν θάλασσαν προσελκύουν τὰ σκάφη διὰ νὰ τὰ συντρίψωσιν. Πᾶσα νῆσος ἔχει τὸν θεὸν, τὸν δαίμονα, τὸν κύκλωπα, τὴν γοητεύτριάν της· μοῦσα ἐνὶ λόγῳ τούτων τῶν θαλασσῶν ἥτο ἡ Φρίκη, ἡ ἐμπνεύσασα σχεδὸν ὄλας τὰς ἀρχαίας ποιήσεις. Πρὶν ἡ δαμάσῃ τὰ

στοιχεῖα, ὁ ἄνθρωπος τὰ ἐφοβήθη καὶ ὁ μέγας ῥαψῳδὸς δὲν ἔπραξεν ἄλλο εἰμὴ νὰ μαρτυρήσῃ τὸ αἰσθημα τοῦτο, εἰκονίσας πιστῶς τὰς δόξας τοῦ αἰῶνός του.

Οὕτω βαίνοντες φθάνομεν εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἥν ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔλαρε τὴν ἡγεμονείαν τῆς Μεσογείου κτισθεῖσα παρ' Ἑλλήνων ἐπὶ γῆς τῆς Αἰγύπτου, ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐμφαίνει τὴν διφυῆ ταύτην καταγωγὴν καὶ φέρει ἐν ἑαυτῇ τοὺς κυρίους ἑκάστης χαρακτῆρας. Ἐνώπιον τοῦ ἀνατέλλοντος τούτου ἀστέρος, ἀμαυροῦται ἡ Φοινίκη καὶ ἐπισκοτεῖται αὐτὴ ἡ Καρχηδών. Εἰκοσαετίαν μόλις ἀφ' ἥς ὁ Δεινοκράτης ἐθεμελίωσε, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὴν χερρόνησόπολιν ταύτην μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς Μαρεώτιδος λίμνης, ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέστη ἥδη βασιλὶς τῶν ἀνατολικῶν πόλεων καὶ ἄνασσα τῶν θαλασσῶν αἴτινες ἔλουν τοὺς πόδας τῆς· ὅλα τὰ πλούτη τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ὅλοι οἱ θησαυροὶ ὅσους ἥντλει μὲν τὸ διὰ ξηρᾶς ἐμπόριον ἀπὸ τὰ ἐνδότατα τῆς γῆς, ἐτρύγων δὲ τα Ἑλληνικὰ κινήτα Καρχηδώνια πλοῖα εἰς τὰς ἀπωτάτας παραλίας, συνέρρευσαν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν πλουσίαν ταύτην ἀγορὰν, εἰς τὴν κοινὴν ταύτην ἀποθήκην τῆς οἰκουμένης, εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ τῶν Πτολεμαίων καθέδραν. Ἡ Ἀλεξάνδρεια περιεῖχε 900,000 ψυχὰς, ὅσας δηλαδὴ κάμμια ἐκ τῶν πόλεων τῆς παραλίας ταύτης δὲν περιέλαβε ποτὲ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον καὶ τόσην σφοδρὰν κίνησιν εἶχε δώσει εἰς τὴν ἀνάπτυξίν της ὁ θεμελιωτὴς αὐτῆς ὥστε δέκα ἑκατονταετηρίδας μετέπειτα, ὁ Μουσουλμάνος Ἀμροῦ, ἐπαιρόμενος διὰ τὴν κατάκτησίν του, ἔγραφε πρὸς τὸν Καλίφην Ὁμέρην. “ Ἰδοὺ ἐγὼ κύριος τῆς πόλεως τῶν „ Δυσμῶν. Ἡ ἑκτασίς της ἀπέραντος, δὲν δύναμαι νὰ σὲ „ εἰπῶ ὅπόσα περιέχει θαύματα, σὲ λέγω μόνον ὅτι ἔχει „ 4,000 λαυτρὰ. 12,000 ἐλαιοπωλητὰς, 4,000 Ἰουδαίους „ φορολογουμένους, 4,000 κωμῳδοὺς κλπ. „

Ἡ Ῥώμη δὲν ἐνήργησεν εἰς τὴν θαλασσοπολούλαν τῆς Μεσογείου ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ ἐμμέσως, οὕτως εἰπεῖν ὡργανισμένη κατ' ἀποκλειστικὰς καὶ ἴδιοτελεῖς ἀρχὰς, ἡ

‘Ρώμη δὲν παρεδέχθη πώποτε ως συμφέρον της, ὅτι δὲν ἥτο συμφέρον τῶν πατρικίων της καὶ, ὑποδουλώσασα τὸν κόσμον, δὲν παρεξετράπη μηδὲ γραμμὴν ἀπὸ τὴν ἡγεμονίκήν της ἀξιοπρέπειαν ἄλλοι ἐμπορεύοντο δὲ αὐτὴν, αὐτὴ δὲ ὠφελεῖτο ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τοῦτο καὶ ἔξετεινε δὲν αὐτοῦ τὰ μέσα τῆς δυνάμεως της, ἀλλὰ πώποτε δὲν ἐμόλυνε τὰς χειράς της εἰς αὐτό. Ἡ Κυρίως λεγομένη ‘Ρωμαϊκὴ χώρα [Ager Romanus] δὲν περιεῖχεν εἰμὴ ἀσημάντους τινας λιμένας συμβάλλοντας εἰς εύτελεν ἀνταλλαγάς· ἡ μεγάλη βιομηχανικὴ κίνησις ἥτο μακρὰν τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους εἰς τὰς Ἰταλικὰς, Γαλατικὰς, Νουμιδικὰς, Ἀσιατικὰς, Αἴγυπτιακὰς καὶ Ἐλληνικὰς ἀποικίας. Ἡ ‘Ρώμη ἤρκειτο εἰς τὸ νὰ στέλλῃ αὐτόθι ἀνθυπάτους ὁμοίους τοῦ Οὐήρρου οἵτινες ἐγύμνωνται τὰς διοικουμένας χώρας, μέρος μὲν πρὸς ὅφελος τῶν μητροπόλεων, κυρίως δὲ πρὸς ὅφελος ἐδικόν των. Τὸ κράτος εἶχεν ἐπαρχίας ἀποκλειστικῶς διωρισμένας εἰς ἐν τι εἶδος ἐμπορίου· ἡ Σικελία καὶ Αἴγυπτος ἦσαν αἱ σιτοφόροι ἐπαρχίαι [fromentanes], ἡ Νουμιδία παρεῖχε ἔλαιον καὶ ἵππους, ἡ Συρία, μετάξην καὶ οἴνους, ἡ Ἐλλὰς σταφίδας καὶ ἴσχαδας, ἡ Μυδία, Λυδία, Καρία, Παμφυλία, Κιλικία, Ἰβηρία διάφορα καὶ ποικίλα προϊόντα. Διὰ τῆς δυνάμεως λοιπὸν καὶ ἐπιρρόῆς της, ἡ βασιλὶς τῆς οἰκουμένης συνεκέντρων εἰς ἑαυτὴν ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ καθεκάστην ἐπορίζετο ἐξ αὐτῆς νέα πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ὑπεροχὴν τῆς στοιχεῖα· αἱ ἀποικίαι ἐχάλκευντο τοιουτοτρόπως τὰς ἀλύσεις μὲ τὰς ὄποιας ἡ μητρόπολις τὰς ἐδέσμευεν. Μόνη ἡ Καρχηδὼν ἐτόλμησε νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν γυγαντιαίαν ἐκείνην δύναμιν, ἀλλὰ νικηθεῖσα καὶ αὐτὴ, ἐξέτισε βαρεῖαν δίκην διὰ τὸν ἐφήμερον αὐτῆς θρίαμβον καὶ ἐτιμωρήθη αὐστηρῶς διότι ἐνέπινευσε τοσοῦτον φόβον εἰς τὴν ‘Ρώμην. Ἡ Ἀλεξάνδρεια διέπρεπεν ὁμοίως οὐκ ὀλίγον εἶχον δὲ ἀξίους λόγου λιμένας καὶ ἡ Ἰταλία τὴν Γένουαν, τὴν Παρθενώπην, τὸ Ἀρίμινον, τὴν Σαλασίαν, τοὺς Λοκροὺς καὶ τὸ “Τδρυντον” ἡ Σικελία τὸν Ἀκράγαντα καὶ τὰς Συρακούσας ἡ Ἰσπανία,

τὴν Ταρράκωνα, τὴν Ούαλεντίαν καὶ τὴν Ἐμπορίαν, κτισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Φωκαέων· ἡ Γαλατία τὴν Μασσαλίαν, τὴν Νίκαιαν, τὴν Ναρβῶνα καὶ τὸ Ἀρέλατον. Ἡ Ἑλλὰς εἶχεν εἰς μὲν τὴν στερεὰν τὴν Κόρινθον, τὴν Ναυπλίαν, τὴν Ἰωλκὸν, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Ναύπακτον· εἰς δὲ τὰς νήσους τὴν Σκύρον, τὴν Χαλκίδα, τὴν Κνωσσὸν, τὰς Κυδωνίας, τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Ἰθάκην, τῆς ὅποιας τὸ ὄνομα ἐνθυμίζει τὴν Ὁδύσσειαν. ᩪ μικρὰ Ἀσία εἶχε τὴν Ἐλέαν καὶ τὴν Φώκαιαν, μητέρα τῶν γαλατικῶν ἀποικιῶν, τὴν τετραλίμενον Μίλητον, τὴν ἔνδοξον διὰ τὸν κολοσσόν τῆς Ῥόδου, τὴν Ταρσὸν, ὅπου προσῆλθεν ἡ Κλεοπάτρα ἐπὶ τριήρους ἔχούσης χρυσῆν τὴν τρόπιν καὶ πορφυρὰ τὰ ιστία· δῆλοι οὐτοὶ οἱ λιμένες ἔδιδον ἐλπίδας τινας καὶ εἶχον ἴκανὰ μέσα, ἀλλ’ ἡ Ῥωμαϊκὴ πολιτικὴ δὲν ἐσυγχώρει νὰ τὰ αὐξήσωσι μὴ καὶ παρασυρῶσιν εἰς ἀποπείρας ἀποστασίας. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ταρκινίου τὸ σύστημα τῆς Ῥώμης ἥτο πάντοτε τὸ αὐτὸ καὶ πάντοτε ἡ βασιλὶς αὐτὴ ἀπέκοπτε τὰς κεφαλὰς ὅσαι ὑψοῦντο ὑπεράνω τῶν ἄλλων, κ’ ἐπιμελῶς ἡγρύπνει μή τις προσεγγίσῃ τὸ ἀνάστημά της.

Ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς παρακμῆς, διακόπτεται πρὸς μικρὸν ἡ ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ κίνησις τῆς Μεσογείου· προσεγγίζει ἥδη τότε ἡ ὥρα τῆς τῶν Βαρβάρων εἰσβολῆς καὶ ἡ ἀνθρωπότης καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ, εὐρίσκεται εἰς τὴν παραμονὴν μεγάλης μεταμορφώσεως· αἱ ἀρχαῖαι σχέσεις διατηροῦνται μὲν, ἀλλὰ προδήλως ἀδρανεῖς καὶ ἀκίνητοι· ἀν καὶ τὸ νέον τῆς Ἀνατολῆς κράτος ῥίπτει διαλειπούσας τινὰς ἀκτῖνας, πᾶν δμως ἐλατήριον θετικῆς δραστηριότητος χαυνοῦται ἐν μέσῳ τῶν θρησκευτικῶν ἀμφισβητήσεων καὶ τῶν ἀνακτορικῶν μεταβολῶν. Τὸ Βυζάντιον, πόλις τρυφῆς καὶ λαμπρότητος, δὲν εἰμπορεῖ νὰ λογισθῇ μητρόπολις ἐμπορίου· καὶ δμως τίς ποτε ἄλλη πόλις εἶχε καληγέραν θέσιν; λιμένα ἔχουσα τὸν Βόσπορον ἥτοι Ιάλασσαν ὄλοκληρον, πατοῦσα τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, τὸν ἄλλον ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς, κρατοῦσα

τὰς κλεῖς τοῦ Εὔξείνου εἰς τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς χεῖρα, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν τὸ σκῆπτρον τῆς Μεσογείου, κειμένη εἰς τὸ ὡραιότερον τῆς γῆς κλίμα, καὶ ἐπὶ τῆς πλουσιωτέρας χώρας, ὃποιας δὲν ἥδυνατο νὰ ἐλπίσῃ ἡ Κωνιζαντινούπολις τύχας; Διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς δεδομένης τῷ ἀνθρώπῳ εὐδαιμονίας καὶ λαμπρότητος, δὲν εἶχε χρείαν εἰμὴ λαοῦ βιομηχανικοῦ καὶ νοήμονος καὶ ὑγεμόνων ὁπωσοῦν τούλαχιστον δραστηρίων καὶ εὐφυῶν! Ἀλλ' ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ψηφοθετικῶς ὡργανισμένη, δὲν ἔδανείσθη ἀπὸ τὸ ἥδη παρακμάζον Ῥωμαϊκὸν πνεῦμα καὶ τὸν εἰσέτι ἀρτιπαγῆ χριστιανισμὸν, εἰμὴ ὅ, τι κρόνιον καὶ γραιῶδες εἶχε τὸ ἐν, ὅ, τι νηπιῶδες ὁ ἄλλος, καὶ ἐσχημάτισεν ἐντεῦθεν ἐν ὅλον βρεφικὸν ἄμα καὶ παρήλικον, ἐν μίγμα παιδικῶν ἀθυρμάτων καὶ γεροντικῶν μωρολογιῶν. "Αν δὲν εἶχε τοσοῦτον βάσκανον τύχην, τὸ Βυζάντιον ἦθελεν ἐπὶ πολὺν χρόνον δεσπόζει τῆς οἰκουμένης καὶ ἴδιας τῆς Μεσογείου. Νομίζομεν μάλιστα ὅτι ἡ Θέσις αὐτοῦ ἔναι τοσοῦτον θαυμαστὴ καὶ ἔξοχος ὡς εἴξαπαντος θέλει ἐγερθῆ ἐπ' αὐτῆς πόλις νέα, ἀξία νὰ ἰσχύῃ ὅσον οὐδεμία ἄλλη. Οἱ Τούρκοι παρελεύσονται, ὁ τόπος ὅμως ὅπου μόνη θέλει ὑπάρχει ἡ κόνις αὐτῶν, πέπρωται νὰ διαμείνῃ διὰ παντὸς στολιζόμενος ὑπὸ τῆς φύσεως, ὡς ὑπὸ δαψιλοῦς μητρὸς, μὲ τὰ λαμπρότερα αὐτῆς δῶρα. Διὰ ταῦτα καὶ ὅταν ὁ μέγας τῆς Γαλλίας φαντασιοκόπος, ὁ ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ ὀλίγον ἐγνωσμένος καὶ ἐκτιμώμενος Κάρολος Φουρέριος, ἐξήτησεν εἰς τὴν ὑφῆλιον χώραν ἀρμοδίαν πρὸς ἐγκαθίδρυσιν τῆς μητροπόλεως τοῦ ἴδανικοῦ αὐτοῦ κόσμου, ἐξελέξατο τὸν Βόσπορον καὶ τὸ Βυζάντιον, τῶν ὅποιων τὰ μαγικὰ, οὕτως εἰπεῖν, θέλγητρα εἰμποροῦν νὰ δώσωσιν ἀφορμὴν εἰς γέννησιν παντὸς ὀνείρου.

Κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας, τὸ ἐμπορικὸν καὶ ναυτικὸν ξήτημα ἀφανίζεται ἐνώπιον τῶν θρησκευτικῶν συζητήσεων. Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἀντὶ νὰ ἴναι ἀποθήκη τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, γίνεται ἥδη καθέδρα ἐκκλησιαστικῶν συγόδων.

ἔρχεται ἔπειτα ὁ Μωάμεθ καὶ ἐγείρεται ἡ μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ Κορανίου πάλη, καθ' ἣν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀνασπᾶ πρῶτον τὸ ξύφος καὶ κόπτει μὲ τὸν σίδηρον ὅτι τὸ εὐαγγέλιον προσπαθεῖ νὰ λύσῃ διὰ τοῦ λόγου. Καθυποτάσσει τὴν Αἴγυπτον, τὴν Νουμιδίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ πέμπει τὰς ἐμπροσθοφυλακάς του μέχρις αὐτῆς τῆς Γαλατίας, ὅτε καὶ ἥθελεν ἀπωλεσθῆ ὁ χριστιανισμὸς ἀν δὲν ὑπῆρχεν ὁ Κάρολος Μαρτέλος· ἀλλ’ ἥχει ἡ ὥρα τῆς ἀνταποδόσεως, καὶ τὸ εὐαγγέλιον ἀνασεῖν ἥδη τὴν μάχαιραν, ὧθεῖ πρὸς ἀνατολὰς ὄλοκλήρους λαοὺς ἀνακράζοντας τὸ “οὕτω βούλεται Θεός.” Εἰς τὴν παλιρροιαν αὐτήν, ἡ θάλασσα δὲν χρησιμεύει εἰμὴ ὡς πάρεργόν τι μέσον, διότι οἱ ἀπειράριθμοι ἔκεινοι δορυκτήτορες στρατοὶ δὲν ῥιψοκινδυνεύουσιν ἐπ’ αὐτῆς τὰ ἄμορφα αὐτῶν πλήθη· ἀλλ’ οἱ μὲν Μουσουλμάνοι διέτρεξαν τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς Μεσογείου, οἱ δὲ σταυροφόροι συνεπλήρωσαν τὴν περιφέρειαν γυρίσαντες τὴν δεξαμενὴν ἀπὸ τῆς ἄρκτου. Ἡ πάλη λοιπὸν τῶν ἔθιῶν καὶ τῶν θρησκειῶν περιστρέφεται διηγεκῶς ἐντὸς τῆς αὐτῆς ζώνης καὶ ἡ ἴσορικὴ κίνησις φαίνεται προσηρτημένη εἰς τὰ παράλια ταῦτα· ἀν ἐν μέσῳ τῶν διχονοιῶν τούτων, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία δὲν κατέχωσιν τὴν πρώτην θέσιν, κινοῦνται ὅμως οὐχ ἥττον καὶ ἔχουσι τὴν ἐπιρροήν των. Οἱ ἀραβικοὶ στόλοι χρησιμεύουσιν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων βασιλείων εἰς τὰ ὄποια ὁ Ἰσλαμισμὸς διαιρεῖται, τὸ τοῦ Βαγδατίου τὸ τοῦ Καιροβανίου καὶ τὸ τῆς Κορδούνης. Οἱ στόλοι οὗτοι φέρουσιν εἰς τὰ σπλάγχνα των ὅτε μὲν τὴν εἰρήνην, ὅτε δὲ τὸν πόλεμον ἐκτὸς δὲ τούτων, τὰ πάντα μᾶς πείθουσιν ὅτι οἱ μουσουλμανικοὶ λαοὶ εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην τῆς εὐδαιμονίας καὶ δόξης των, ἐμπορικὸν ναυτικὸν δχὶ ἀσήμαντον καὶ ὅτι τὸ ναυτικὸν αὐτῶν τοῦτο ἡσχολήθη καὶ εἰς ἀγακαλύψεις. Μολονότι τὸ ἀληθὲς μετακομιστικὸν τοῦ Ἀραβος μέσον εἶναι ἡ ξηρὰ, διόπερ καὶ ὀνομάζει τὴν

κάμηλον εἰς τὴν μεταφορικήν του γλῶσσαν πλοῖον τῆς
 ἐρήμου, πιθανώτατα ὅμως δὲν παρεῖδε τὰ ἄπειρα πλεο-
 νεκτήματα τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐμπορίου, καὶ ἡ ἐμπορικὴ
 καὶ ἐπισημονικὴ πρόοδος τῆς ἐποχῆς ἔκεινης μαρτυροῦσιν
 ὅτι οἱ Καλίφαι ἐμεταχειρίσθησαν ἀμφοτέρας τὰς ἐμπορι-
 κὰς ταύτας ὁδούς. "Ανευ τούτου, δὲν ηθελε
 συγκεντρώσει εἰς χεῖρας του τόσον ἄπειρον πλοῦτον,
 τόσην βιομηχανίαν καὶ τόσας τέχνας, τόσας ἀναμνήσεις
 ἐμπορίας καὶ ἐνεργείας. Ἡ Ἀραβικὴ ἐπιστήμη δὲν ηθελεν
 ἀποκτήσει πρόσκαιρον μὲν, ἀλλ' ἀναμφισβήτητον κυριαρ-
 χίαν, ἡ δὲ γεωγραφία δὲν ηθελεν ἐγκαυχᾶσθαι ἥδη εἰς
 τὰ ὄνόματα τοῦ Ελ-Μακύνου, Ελ-Μακρίζυ, Αβου-Ελ-
 Φετὰ, Ελ-Βακούνι, καὶ Λέοντος τοῦ Ἀφρικανοῦ. Ἄλλα
 καθὼς ἡ πλημμύρα τῶν μουσουλμανικῶν φυλῶν ἐπροκάλεσε
 ἐπὶ τῆς γῆς τὴν εἰσβολὴν τῶν σταυροφόρων, παρομοίως
 εἰς τὰς θαλάσσας, ἡ παρουσία τῶν Ἀραβικῶν στόλων
 ἐπέφερε τὴν ἐμφάνισιν τῶν πειρατικῶν πλοιαρίων τῶν
 Νορμανδῶν· οὕτω λοιπὸν διώκεται ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς
 φάσεις ἡ πάλη τῶν δύο θρησκευμάτων καὶ τῶν δύο πολι-
 τισμῶν· πειραταὶ ἄγριοι ἀλλ' ἀτρόμητοι, οἱ Νορμανδοὶ
 πολιτίζονται κατὰ μικρὸν καὶ ἀποβαίνουσι μετ' ὀλίγον
 τυχοδιώκται διάσημοι ἀφήσαντες φήμην οὐ μικρὰν τοῦ ὄνό-
 ματός των καὶ ἵχνη πολλὰ τῶν ποδῶν των εἰς Συρίαν
 καὶ Σικελίαν. Συγχρόνως τὰ βλαστάνοντα ἀπὸ τοῦ Χρι-
 στιανισμοῦ στρατιωτικὰ τάγματα τὰ ὅποια, ως τὸ τῆς
 Ῥόδου, ἀναγκαίως γίνονται ναυτικὰ, προάγουσιν ἐπαισθη-
 τῶς τὴν ναυτικὴν ἀναγέννησιν. Μετὰ τὰ Ἑλληνικὰ
 σκάφη ἐπῆλθον αἱ Ῥωμαϊκαὶ τριήρεις, μετὰ τὰς
 τριήρεις αἱ τριακοντήρεις, μετὰ τὰς τριακοντήρεις τὰ
 κατάφρακτα πλοῖα. Ἡ δὲ μεγάλη ἔκεινη τῶν ἐθνῶν σύγ-
 κρουσις ἐπέφερε τὴν ἀνάγκην τῶν ἀμοιβαίων ἀνταλλαγῶν,
 διότι ἔκαστος θέλει νὰ δανεισθῇ ἀπὸ τοὺς γείτονάς του ὅσα
 συντελοῦσιν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν των, καὶ οὕτως ὁ πόλεμος
 παρασκευάζει τὰς εἰρηνικὰς σχέσεις.

"Τπὸ τοιούτους οἰωνοὺς προοιμιάζει ἐν τῇ Μεσογείῳ ἡ

ἐποχὴ τοῦ μεγαλείου τῶν Ἰταλικῶν δημοκρατιῶν καὶ μάλιστα τῆς Ἐνετίας καὶ Γενούης· λόγῳ πλούτου καὶ δραστηριότητος, αἱ δύο αὗται πόλεις νικῶσι μετ' ὀλίγον τὸ Βυζάντιον τὸ ὅποιον μεταβαίνει ἥδη εἰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν, ἀφίνον τὴν Μεσόγειον εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν τῶν δύο ἐκείνων δλιγαρχιῶν ἔξουσίαν· διότι ἡ Γαλλία δὲν ἐσύστησεν ἔτι τὴν ἐπιβρόήν της· ἡ Ἰσπανία, μεγαλοδύναμος ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἀμελεῖ τὸν λιμένας της· ἡ Ἰταλία σπαράσσει ἀδύνατος ὑπὸ διαφόρων ἀρχομένη· ἡ Ἀνατολὴ τέλος διατελεῖ εἰς τὸν πρώτον τῆς κατακτήσεως βρασμόν.

Ἀλλ’ ἄμα ἐγκατασταθείσης τῆς Ὀθωμανικῆς ἔξουσίας ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Σαρραζινικοῦ κράτους καὶ τῆς Βυζαντινῆς δυναστείας, καὶ ἐγείρεται ὀλόκληρος νέα τάξις σχέσεων καὶ ἀνταλλαγῶν, γνωστὴ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς. Τότε ἡ ἡγεμονία μεταβαίνει εἰς τὴν Μασσαλίαν καὶ μετ' αὐτῆς εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι ἡ Μασσαλία ἡνώθη ἥδη μὲ τὸ βασίλειον ἐκεῖνο. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι καὶ προηγουμένως ἡ Μασσαλία ἀπελάμβανε προνόμια τινὰ εἰς τὸν Σαρραζινίους λιμένας, ἀλλ’ αἱ μετὰ τοῦ Σολιμάν κατὰ τὸ 1535 γενόμεναι συμβάσεις, ἔξετεινον τὰ προνόμια ταῦτα.

Ἡ Γαλλικὴ σημαία πρώτη ἐκυμάτισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τῆς θύρας Προξενείου· οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἔγιναν δεκτοὶ εἰμὴ κατὰ τὸ 1580· οἱ Ἄγγλοι κατὰ τὸ 1599· οἱ Ὀλλανδοὶ, τὸ 1612· οἱ Γενουαῖοι τὸ 1655. Τὰ διάφορα ταῦτα ἔθνη ὅλα ἐμπορικὰ ἡ βιομήχανα συνηγγωνίσθησαν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς, καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον οἱ Ἄγγλοι δὲν ἔλαχον τῆς μικροτέρας μερίδος. Οὕτως ἀκολουθοῦντες, κατὰ τὸν τελευταῖον αἰώνας, τὰς παραλλήλους δινάμεις αἴτινες ἀντεσταθμίσθησαν ἀμοιβαίως εἰς τὴν Μεσόγειον, βλέπομεν τὴν Γένουαν καὶ τὴν Ἐνετίαν ἐκλειπούσας κατ’ ὀλίγον ὀλίγον, ἐνῷ κραταιοῦται τὸ Λιβοῦρνον, πόλις ἡμιφλωρετινὴ, καὶ ἐγείρεται ἡ Τεργέστη ἐν μέσῳ ἀλιευτικῶν τινων καλυβῶν.

Ἡ Νεάπολις καὶ ὁ Πάνορμος, ἡ Βαρκελώνη καὶ ἡ Ούαλεντία δὲν ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ ἐκτείνωσι τὴν ναυ-

τικὴν αὐτῶν δύναμιν ἀλλ' ἡ Μασσαλία αὐξάνει καθημέραν. Ὁλίγων εἰσέτι χρόνων ἀδιαφορία ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ Μεσόγειος μεταβάλλεται εἰς Γαλλικὴν λίμνην, ώς τὴν ἐκάλει ὁ Βοναπάρτης ἀλλ' ἡ Μεγάλη Βρετανία κατενόησεν ἐγκαίρως πόσον ὅτον ἀπαραίτητον εἰς αὐτὴν νὰ καταλάβῃ θέσιν ἄτρωτον κατὰ τὴν πολύπορον ταύτην θάλασσαν ὅθεν καὶ κατακτήσασα μὲν κατὰ τὸ 1704 τὰ Γάδειρα, ἀπωλέσασα δὲ κατὰ τὸ 1756 [Mahon] τὴν Μαγονίαν, ἐκυρίευσε τὸ 1800 τὴν Μελίτην καὶ ὑπὸ τὸνομα τῆς προστασίας ἔξετεινε τὴν κυριαρχίαν τῆς, μετά τινας ἐνιαυτοὺς, εἰς τὰς Ιουνίους νήσους. Οὕτως λοιπὸν ἡ Ἀγγλία κατέστη δεσμοφύλαξ τῆς Μεσογείου καὶ ἐπροοιμίασε, διὰ τῆς πολεμικῆς ὑπεροχῆς τῆς, εἰς τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν τὴν ὅποιαν ἔκτοτε ἀδιαλείπτως ἀσχολεῖται νὰ στερεώσῃ καὶ νὰ ἀναπτύξῃ. Τὸ φεῦσαν εἰς Ἀβουκίρον καὶ Τραφαλγάρην Ἀγγλικὸν αἷμα, ματαίως δὲν ἔρρευσεν, διότι εἰς αὐτὸ διείλομεν τὴν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη μήπω ἐλαττωθεῖσαν θαλασσοκρατορίαν μας.

"Ιδομεν ἄχρι τοῦδε ὅποια ἄλυσις ἐπικρατειῶν ἐσχηματίσθη πέριξ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, πέριξ τοῦ σταδίου τούτου τῶν μεγαλητέρων ἴστορικῶν συμβάντων ἔθνος ἀπεδίωκε ἔθνος, δύναμις ἡφάνιζε δύναμιν τοιαύτη ἡ τύχη τοῦ κόσμου τούτου· αἱ ἐπικράτειαι δὲν εἶναι στερεώτεραι τῶν πόλεων, μηδ' αἱ πόλεις μονιμώτεραι τῶν ἀτόμων, Σωρεύομεν λίθον ἐπὶ λίθου καὶ ἀνεγείρομεν μετὰ μόχθου πολλοῦ καὶ κόπου τὸ κτίριον τοῦ κλέους μας, ὅταν δὲ προσεγγίσωμεν εἰς τὴν κορυφὴν, ἵδον ἐπέρχεται σρόβιλος καὶ ἀφανίζει ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ τὸ ἔργον πολλῶν αἰώνων. Ἀλλὰ διερράγωτα ὑπὸ τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης πνοῆς, τὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου μας συμπηγνύουσιν ὀλίγον παρεκεῖ ἄλλαι χεῖρες ἀναμορφοῦσαι καὶ καλλύνουσαι αὐτά. Οὐδὲν διαρκὲς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ οὐδὲν ἀπολωλός. Ζῆν ἔστι τὸ διηνεκῶς μετασχηματίζεσθαι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν βραδεῖαν ἄμα καὶ σπουδαίαν ἀλληλουχίαν τῶν ἡμερῶν,

(ΤΟΜ. Β. ΦΥΛ. Β.)

ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐπιούσης δὲν εἶναι ὁ τῆς προλαβούσης ἄνθρωπος· οὐδεὶς δύναται νὰ ἴδῃ πῶς ὀρύσσεται ἡ αὐλαξ τῆς ρητίδος καὶ ὅμως οὐχ ἡττον ὀρύσσεται.

[Revue Britannique].

Σημ. τοῦ M. Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἔξήχθη ἀπὸ σύγγραμμα ἀρτίως ἐκδοθὲν ὑπὸ "Ἀγγλου τινος γαυτικοῦ ἀξιωματικοῦ [Twelve months in the Mediterranean]· ἐθεωρήσαμεν δὲ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἄν καὶ δρομαίαν ἔξιστόρησιν τῆς Μεσογείου περίεργον εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις ὅτε, καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας, ἡ θάλασσα αὗτη πρόκειται νὰ γίνη αὐθις στάδιον μεγάλων πραγμάτων.
